

HOT OCH TRAKASSERIER

Frida Andersson och Karolina Hurve

Sammanfattning

Enligt Nationella trygghetsundersökningen (NTU) är hot och trakasserier de två brottstyper mot enskild person som störst andel personer uppger sig ha utsatts för. År 2015 uppgav 5 procent att de utsatts för hot, och lika många att de utsatts för trakasserier. Resultaten visar att kvinnor oftare än män utsätts för hot och trakasserier.

Brås senaste omgång av Skolundersökningen om brott (SUB) visar att 11 procent av niondeklassarna utsatts för hot och 13 procent för mobbning. Även av NTU framgår att yngre i större utsträckning än äldre utsätts för hot och trakasserier. NTU visar även att det bland de som utsätts för hot finns könsskillnader gällande brottsplats och relation till gärningspersonen. Kvinnor utsätts oftare i bostaden och män oftare på allmän plats. Kvinnor utsätts även oftare för hot från någon närstående person, medan det är vanligare att männen utsätts för hot av någon helt okänd. De flesta gärningspersoner som begått de beskrivna hoten och trakasserier är män. NTU visar att anmälningsbenägenheten är låg vid hot och trakasserier.

Trakasserier definieras inte som en särskild brottstyp i brottsbalken, och redovisningen av utvecklingen av den anmälda brottsligheten redovisas därför i den här delen utifrån brotten ofredande och olaga förföljelse. Efter att kontinuerligt har ökat sedan år 2000 har antalet fall av hot och ofredande stabiliserats under de senaste åren. Sedan straffbestämmelsen infördes i oktober 2011 har antalet anmälningar om olaga förföljelse sjunkit för varje år.

Personupplklaringsprocenten för hot och ofredande har sjunkit sedan år 2000. Bland lagföringsbesluten med olaga hot eller ofredande som huvudbrott är böter den vanligaste påföljden. Vid olaga förföljelse är fängelse vanligt.

Insatser för att förebygga hot och trakasserier kan göras på flera olika plan och i många olika former. De senaste åren har det bland annat vidtagits förebyggande åtgärder mot hot och trakasserier gentemot tjänstemän och förtroendevalda, liksom mot mobbning i skolan, samt gjorts en översyn av straffbestämmelserna om hot och ofredande via nätet.

Inledning

I detta kapitel beskrivs utvecklingen av hot och trakasserier. För analyserna används främst tre källor: Nationella trygghetsundersökningen (NTU), Skolundersökningen om brott (SUB) och den officiella kriminalstatistiken. Källorna bidrar med olika typer av information. NTU och SUB beskriver den självrapporterade utsattheten, medan den officiella kriminalstatistiken endast beskriver de händelser som anmälts och registrerats som brott hos Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten eller andra brottsutredande myndigheter. Som beskrivs i kapitlet är mörkertalet för hot och trakasserier stort. Definitionen av hot och trakasserier i NTU och SUB är inte direkt överensstämmande med brottsbalkens bestämmelser. Detta gäller särskilt trakasserier, där de handlingar som fångas upp i NTU och SUB sannolikt kan återfinnas under en rad olika bestämmelser i brottsbalken. Det gäller även för hot, där det är möjligt att en del av de mindre grova, anmälda hot som beskrivits i NTU inte har ansetts uppfylla rekvisiten för olaga hot i brottsbalkens mening, och således kan ha registrerats av polisen som ofredande. En del av de hot som beskrivits i NTU kan också höra hemma under andra bestämmelser i brottsbalken, exempelvis övergrepp i rättsak (17 kap. 10 § BrB).

I NTU mäts omfattningen av utsatthet för hot med frågan ”Blev du under förra året hotad på ett sådant sätt, att du blev rädd?”. För att mäta hur många som upplever sig ha varit utsatta för trakasserier ställs frågan ”Trakasserier kan vara att vid upprepade tillfällen till exempel bli förföljd eller få oönskade besök, telefonsamtal, meddelanden och liknande. Blev du trakasserad vid flera tillfällen under förra året?”.

I skolundersökningen (SUB) ställs en fråga om utsatthet för hot enligt följande: ”Har du under de senaste 12 månaderna blivit hotad så att du känt dig allvarligt rädd?”. I SUB ställs ingen fråga specifikt om trakasserier. Däremot tillfrågas deltagarna i undersökningen om de blivit utsatta för mobbning (Brå 2010).

Brottet *olaga hot* återfinns i 4 kap. BrB Om brott mot frihet och frid. För olaga hot döms enligt 4 kap. 5 § första stycket BrB den som ”lyfter vapen mot någon annan eller annars hotar med brottslig gärning på ett sätt som är ägnat att hos den hotade framkalla allvarlig fruktan för egen eller annans säkerhet till person eller egendom”. Hot som riktas mot personer inom ramen för deras myndighetsutövning, till exempel poliser, trafiktjänstemän eller handläggare på Försäkringskassan eller socialarbetare, faller inte under bestämmelsen om olaga hot, utan omfattas istället av bestämmelsen om *våld eller hot mot tjänsteman* i 17 kap. 1 § BrB.

Som nämns ovan definieras inte trakasserier som en särskild brottstyp i brottsbalken, utan återfinns, beroende på karaktär, under en rad olika straffbestämmelser. I det här kapitlet redovisas utvecklingen av den anmälda brottsligheten utifrån brotten olaga förföljelse och ofredande. Bestämmelsen om *olaga förföljelse*, som infördes i brottsbalken i oktober 2011, återfinns i 4 kap. 4 b §. Bestämmelsen tar sikte på upprepade brottsliga kränkningar där gärningspersonen förföljt en person genom att begå brottsliga handlingar i form av exempelvis misshandel, olaga hot, ofredande, sexuellt ofredande, skadegörelse eller överträdelse av kontaktförbud, och där var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av den utsatta personens integritet (för en studie om tillämpningen av straffbestämmelsen, se Brå 2015a).

När man studerar trakasserier, både i form av mobbning och i form av andra typer av psykiskt våld, kan även bestämmelsen om *ofredande* vara tillämplig (prop. 1992/93:141). Denna bestämmelse återfinns i 4 kap. 7 § BrB och avser ”den som handgripligen antastar eller medelst skottlossning, stenkastning, oljud eller annat hänsynslöst beteende eljest ofredar annan”. Formuleringen ”annat hänsynslöst beteende” kan exempelvis avse upprepade telefonpåringningar eller sms-meddelanden förutsatt att dessa innebär en ”kännbar fridskränkning” för den utsatta, det vill säga att den utsatta verkligen blir störd av dem (jämför Jareborg 1984; SOU 2011:85, s. 112 ff).

Omfattning och utveckling

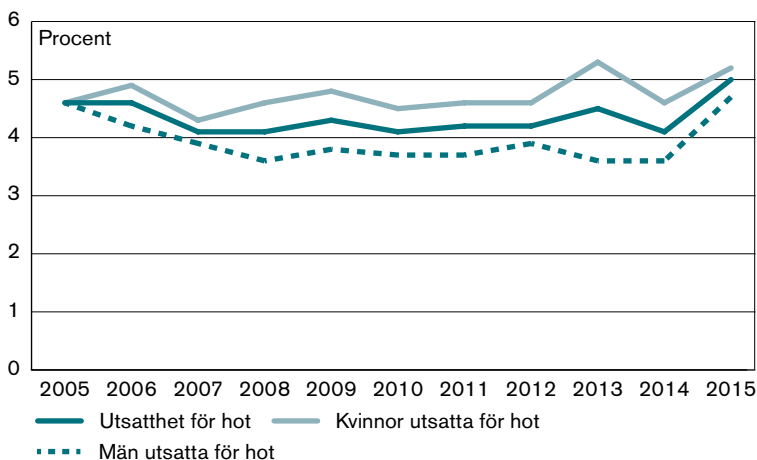
Omkring fem procent utsatta för hot

Av de brottstyper mot enskild person som undersöks i NTU är det hot och trakasserier som störst andel personer uppger sig vara utsatta för. Enligt NTU utsattes 5 procent av befolkningen (16–79 år) för hot 2015. Det motsvarar cirka 375 000 utsatta personer i befolkningen. Uppskattningsvis hade dessa personer utsatts för drygt 980 000 händelser av hot under året. I samma undersökning uppgav 5 procent av de svarande att de utsatts för trakasserier under 2015, motsvarande cirka 356 000 personer i befolkningen.¹

Figur 1 visar utvecklingen av andelen utsatta för hot under perioden 2005–2015. Med undantag för de två första åren har hotbrotten legat på en stabil nivå. Under 2013–2015 syns en tendens till ökning. Sedan 2006 har andelen kvinnor utsatta för hot varit större än andelen män (figur 1).

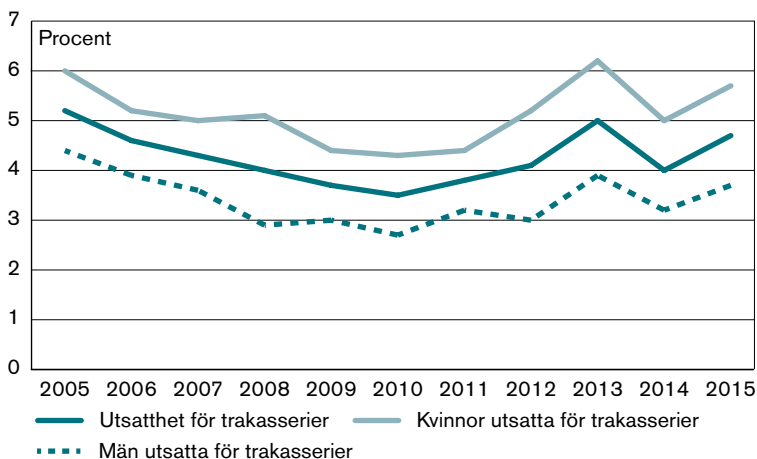
¹ Eftersom trakasserier i sig består av upprepade händelser görs ingen uppskattning av hur många händelser som detta motsvarar i befolkningen för denna brottstyp.

Figur 1. Utsatta för hot, totalt samt uppdelat på kön, åren 2005–2015. Procent. Källa: NTU.

Andelen som uppger att de utsatts för trakasserier minskade under första halvan av perioden, från 2005 till 2010, för att därefter öka fram till 2015. Precis som för utsatthet för hot är det en större andel kvinnor än män som uppgett att de blivit utsatta för trakasserier (figur 2).

Figur 2. Utsatta för trakasserier, totalt samt uppdelat på kön, åren 2005–2015. Procent. Källa: NTU.

Drygt var tionde niondeklassare utsatt för hot

Enligt Skolundersökningen om brott (SUB) 2015 uppgav 11 procent av niondeklassarna att de utsatts för hot de senaste 12 måna-

derna. Andelen var markant högre bland flickorna än pojkarna: 14 procent jämfört med 8 procent. I samma undersökning uppgav 13 procent att de ibland eller ofta blivit mobbade. Även här var andelen större bland flickorna än bland pojkarna: 16 procent jämfört med 11 procent.

Inför den senaste undersökningen gjordes ett antal förändringar i urvalet till SUB, vilket gör att resultaten från den senaste undersökningen inte med säkerhet är jämförbara med tidigare år.² Tidigare siffror visar att andelen ungdomar som uppgett att de blivit hotade varierat mellan 9 och 13 procent sedan mitten av 1990-talet. År 2011 var det 8 procent av pojkarna och 11 procent av flickorna som svarade att de utsatts för hot under de senaste 12 månaderna. Vad gäller andelen ungdomar som uppgett att de ibland eller ofta blivit utsatta för mobbning så har den siffran varierat mellan 11 och 13 procent. År 2011 var det drygt 13 procent av flickorna som uppgav att de ibland eller ofta blivit mobbade jämfört med 8 procent av pojkarna.

Trakasserier vanligast metod vid otillåten påverkan

Flera undersökningar om så kallad otillåten påverkan mot myndighetspersoner visar att trakasserier utgör den vanligaste påverkansformen (se t.ex. Brå 2005, Brå 2009a, Brå 2016a). Det framkommer bland annat i studien *Otillåten påverkan mot myndighetspersoner. En uppföljning* (Brå 2016a).³ I tabell 1 redovisas myndighetspersoners utsatthet för trakasserier och hot.⁴

Inom en majoritet av organisationerna uppgår utsattheten för trakasserier till mellan 30 och 40 procent. Av dem som uppgav att de utsatts för trakasserier angav 69 procent att det hänt *vid något tillfälle* under de senaste 18 månaderna. Med andra ord är trakasserier inte något som generellt sett präglar de utsattas vardag. Samtidigt förekommer det enskilda yrkesroller som är betydligt mer utsatta än andra och som även utsätts mer frekvent. Dessa yrkesroller återfinns framförallt inom Polismyndigheten, Kriminalvården och Migrationsverket.

² Läs mer om förändringarna i Brå 2016b och Brå 2016c.

³ Myndigheter och myndighetspersoner används som samlingsbegrepp, även om anställda på arbetslöshetskassor och nämndemän inte är myndighetspersoner.

⁴ Det är viktigt att notera att populationernas storlek varierar mellan organisationerna. Det innebär att en enda person kan påverka resultaten med flera procentenheter på de minsta organisationerna. Även svarsfrekvensen varierar. Polismyndigheten och Kustbevakningen har lägst svarsfrekvens. Det innebär att enkätresultaten för dessa organisationer är osäkrare än för övriga, och att man här måste vara särskilt försiktig i tolkningen av resultaten. Läs mer om skillnaderna i Brå 2016a.

Tabell 1. Deltagande myndigheter och andel utsatta för trakasserier respektive hot. Procent. Källa: Brå 2016a.

Myndighet	Andel utsatta för trakasserier	Andel utsatta för hot
Arbetsförmedlingen	38	14
Ekobrottsmyndigheten	15	3
Försäkringskassan	28	10
IF Metalls arbetslöshetskassa	63	33
Justitiekanslern	68	18
Kriminalvården	35	19
Kronofogden	59	29
Kustbevakningen	23	8
Migrationsverket	43	16
Polismyndigheten	29	17
Nämndemän	4	1
Skatteverket	27	9
STs a-kassa	32	*
Sveriges Domstolar	35	8
Tullverket	19	7
Åklagarmyndigheten	40	9

* Antalet utsatta är för litet för att redovisa.

Vanliga former av trakasserier inkluderar obehagliga telefonsamtal, okvädingsord och hot om att påverkaren eller någon annan ska begå självmord på grund av myndighetens agerande. Det är inte brottsligt att uppge att man ska begå självmord, men utsatta tjänstemän uppger att vissa använder hot om självmord som ett påverkansförsök.

I studien framkommer att kvinnor och män totalt sett uppger lika stor utsatthet för trakasserier. Utsatthet för hot uppgår till mellan 10 och 20 procent på en övervägande del av organisationerna. Tjänstemän inom den ingripande verksamheten på Polismyndigheten är de som i störst utsträckning har uppgett att de utsatts för hot under de senaste 18 månaderna (57 procent).

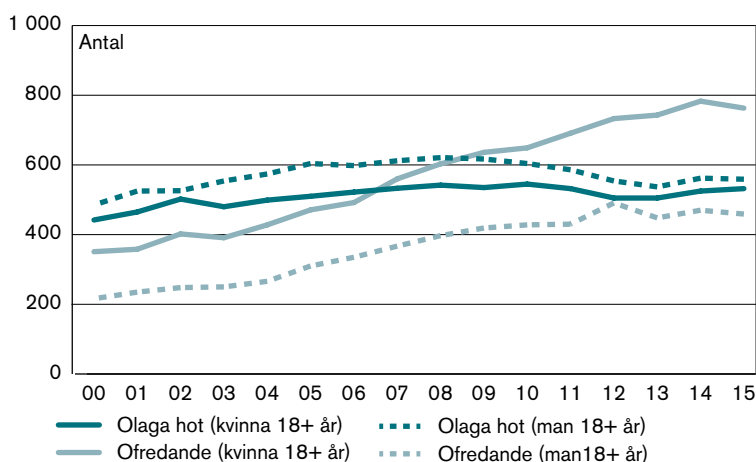
Antalet anmälda trakasserier ökar

Antalet anmälningar gällande olaga hot och ofredande har ökat sett över hela perioden 2000–2015. Antalet anmälda olaga hot per 100 000 invånare har ökat från 406 till 533, vilket i absoluta tal motsvarar en ökning från 36 034 till 52 217. Antalet anmälda ofredanden per 100 000 invånare har ökat från 253 till 583, vilket i absoluta tal motsvarar en ökning från 22 405 till 57 164. Under de senare åren syns dock en tendens till stabilisering för brottstyperna.

Även antalet anmälda hot mot tjänsteman⁵ har sammantaget ökat under perioden. År 2000 anmäldes 45 hot mot tjänsteman per 100 000 invånare, vilket i absoluta tal motsvarar 3 967. Anmälningarna ökade därefter till 70 anmälningar per 100 000 invånare 2011, för att sedan sjunka och stabiliseras på en nivå runt 57 per 100 000 invånare. År 2015 var antalet anmälningar i absoluta tal 5 630.

Figur 3 redovisar antalet anmälda olaga hot och ofredanden uppdelat på kön per 100 000 invånare för perioden 2000–2015.⁶ Figuren visar att fler anmälningar om olaga hot gäller utsatta män än utsatta kvinnor. Den tendens till stabilisering som tidigare nämnts syns för båda könen. Vad gäller anmälda ofredanden syns en ökning för både kvinnor och män, men antalet anmälningar är betydligt fler bland kvinnorna än männen. Figuren visar även att antalet anmälningar ökat snabbare för kvinnorna än för männen och att de fortsatt att öka, medan antalet anmälningar bland männen stabiliserats.

Figur 3. Antalet anmälda olaga hot och ofredandebrott per 100 000 invånare, uppdelat på kön och ålder, åren 2000–2015. Källa: Krimstat.

I figur 4 redovisas utvecklingen av antalet anmälda hot respektive ofredande per 100 000 invånare mot personer under 18 år för perioden 2009–2015.⁷ Liksom för vuxna är det för ungdomarna vanligare med anmälningar om olaga hot mot pojkar än mot flick-

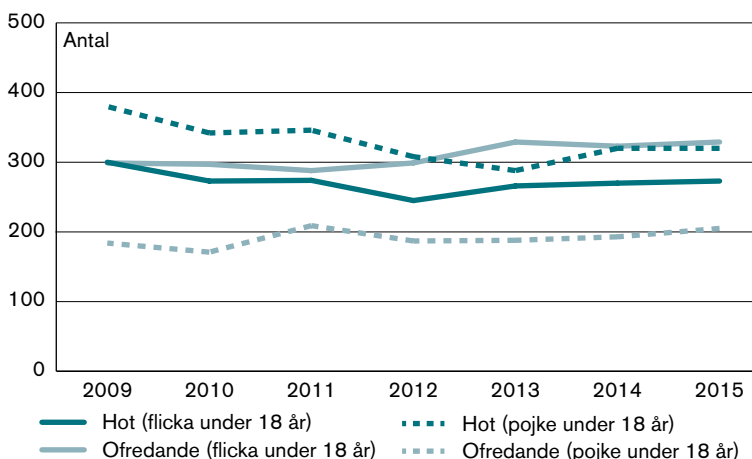
⁵ I tidsserien över anmälda hot mot tjänsteman ingår även brott mot brottsbalkens bestämmelse om förgripelse av tjänsteman (17 kap. 2 § BrB).

⁶ I kriminalstatistiken redovisas hot mot tjänsteman inte uppdelat på den hotades kön, varför brottstypen inte tagits med i figuren.

⁷ Fram till 2008 särredovisades inte anmälda olaga hot och ofredanden mot personer under 18 år efter kön på den som var utsatt.

or, medan det omvända gäller vid ofredanden. Under perioden har antalet anmälda hot minskat med 5 procent för flickorna och 12 procent för pojkarna, medan antalet anmälda ofredanden har ökat med 14 respektive 16 procent.

Figur 4. Antalet anmälda olaga hot och ofredandebrott per 100 000, uppdelat på kön, för personer under 18 år. Källa: Krimstat.

För brottet olaga förföljelse finns endast siffror för åren 2012-2015. Antalet anmälda fall av olaga förföljelse per 100 000 invånare har sjunkit för varje år sedan brottet infördes, från 10 brott år 2012 till 6 brott år 2015. Minskningen i absoluta tal är från 916 anmälda brott år 2012 till 596 anmälda brott år 2015. En tänkbar förklaring till nedgången i antalet anmälningar skulle kunna vara att händelser som kan utgöra en del i en olaga förföljelse anmäls tidigare idag, det vill säga innan de uppfyller rekvisiten för en olaga förföljelse, och därmed istället återfinns i anmälningsstatistiken för något av de ingående underbroten.

Anmälningsbenägenheten har minskat de senaste åren. Samtidigt som NTU visar att utsattheten för hot har legat relativt stabilt sedan 2005, har allmänhetens benägenhet att anmäla denna utsatthet till polisen varierat. År 2005 var det 20 procent av de hotbrott som beskrivs i NTU som enligt de svarande anmäldes till polisen, en andel som sedan ökade till 31 procent 2010, för att 2015 ha minskat till 22 procent. När det gäller utsatthet för trakasserier ökade anmälningsbenägenheten under åren 2010-2013, för att därefter minska till samma nivå som vid periodens början. Intressant att notera är att nedgången i anmälningsbenägenheten sammanfaller med stagnationen i antalet anmälda hot och ofredanden.

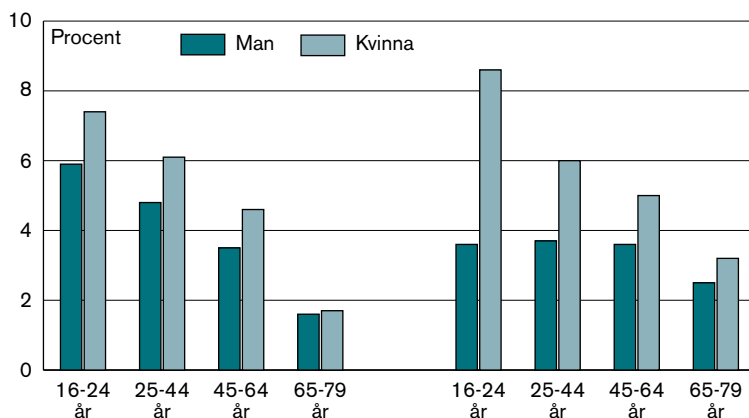
De som i NTU uppger att de inte anmält de hot som de utsatts för får en fråga om varför de har valt att inte göra det. Den vanligaste orsaken är att man upplever att polisen inte kan göra något. Sett över tid samvarierar andelen som anger detta svarsalternativ med anmälningsbenägenheten. När anmälningsbenägenheten ökar, minskar andelen som svarar att polisen inget kan göra, och när anmälningsbenägenheten minskar, ökar andelen som anger detta svarsalternativ. Allmänhetens uppfattning om polisens möjligheter att hantera hot och trakasserier kan således vara en styrande faktor när det gäller anmälningsbenägenheten för dessa brottstyper.

Brottsutsatta och gärningspersoner

Yngre utsätts för hot och trakasserier i större utsträckning än äldre

När det gäller åldersfördelningen bland de personer som blivit utsatta för hot och trakasserier (figur 5) visar resultaten från NTU att utsatthet för de båda brottstyperna är vanligare bland yngre, och att den minskar successivt med stigande ålder. Samma mönster framgår för både män och kvinnor, med undantag för män som uppger att de blivit utsatta för trakasserier, där utsattheten, med undantag för den äldsta åldersgruppen, ligger på samma nivå.

Figur 5. Andel utsatta för hot (vänster) och trakasserier (höger) uppdelat på kön och ålder, åren 2012-2015. Procent. Källa: NTU.

Könsskillnader finns avseende brottsplats,

tillvägagångssätt och relation till gärningspersonen

Av NTU framgår att det finns flera skillnader män och kvinnor vad gäller de hotbrott som beskrivs. För åren 2012–2015 har de hothändelser som beskrivs av kvinnor lika ofta ägt rum i bostaden

(31 procent) som på allmän plats (30 procent). Bland männen är det däremot mycket vanligare med hot på allmän plats (46 procent) än i bostaden (19 procent).

På frågan om hur personen blev hotad uppger en större andel bland kvinnorna än bland männen att hothändelsen skedde via telefon/sms eller e-post/chatt/internet. Bland männen är det istället vanligare att de uppger att hothändelsen skedde genom direktkontakt (tabell 2).

Tabell 2. Det sätt på vilket hothändelsen skett, uppdelat på kön, åren 2008–2011 samt 2012–2015. Andel händelser i procent. Källa: NTU.

	2008-2011		2012-2015	
	Man	Kvinna	Man	Kvinna
Hot genom direktkontakt	79	71	82	68
Hot via telefon/sms	13	23	10	22
Hot via e-post/chatt/internet	3	5	4	5
Hot via brev	1	2	1	1
Hot via annat sätt	5	5	4	6

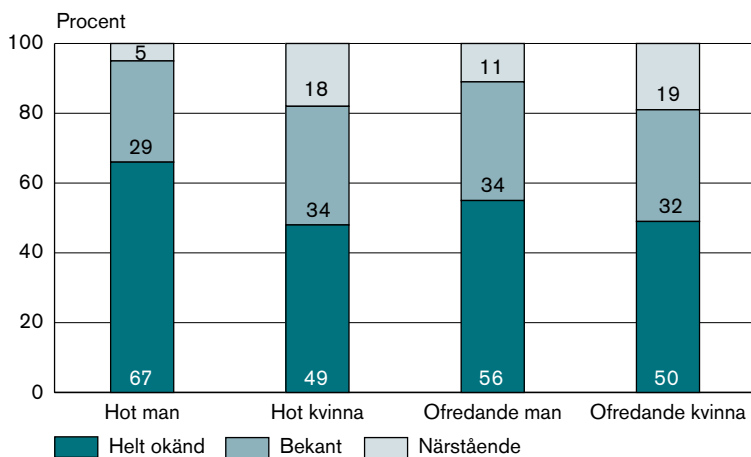
Könsskillnader syns även bland de niondeklassare som utsatts för hot enligt SUB. Bland flickor var det i den senaste undersökningen vanligast att hotet skedde via internet/sociala medier/mobiltelefon. Andelen flickor var 35 procent och andelen pojkar 23 procent. En större andel pojkar uppgav istället att hoten skett i skolan/på skolgården: 28 procent. Motsvarande andel för flickor var 15 procent.

Enligt NTU märks även tydliga skillnader mellan män och kvinnor avseende relationen till gärningspersonen (figur 6). Bland de kvinnor som utsatts för hot har 18 procent av hoten under perioden 2012–2015 begåtts av en närstående person och nära hälften av någon som de inte känner sedan tidigare. Bland de utsatta männen har endast 5 procent av hoten begåtts av en närstående person, medan 67 procent har begåtts av en person som är tidigare okänd. Bland både männen och kvinnorna har en betydande andel (27 respektive 32 procent) av de beskrivna hoten ägt rum på jobbet eller i skolan.

I jämförelse med hotbrotten visar resultaten från NTU att skillnaderna är mindre uttalade mellan könen när det gäller relationen till gärningspersonen vid trakasserier. Det är dock vanligare bland kvinnorna än bland männen att de beskrivna trakasserierna begåtts av en närstående person.⁸

⁸ Eftersom trakasserier handlar om en serie av upprepade händelser ställs inga frågor i NTU om var man blivit utsatt.

Figur 6. Relation till gärningspersonen uppdelat på kön vid utsatthet för hot samt ofredande, åren 2012–2015. Andel händelser i procent. Källa: NTU.

Män oftast gärningsperson

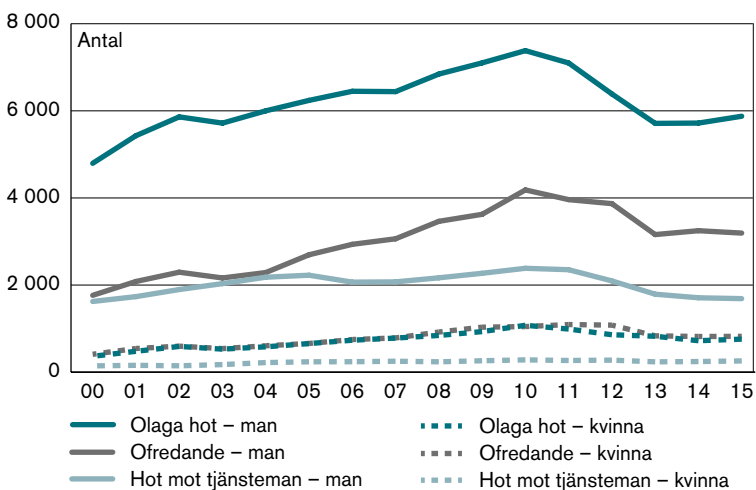
Av uppgifterna från de intervjuade i NTU framgår att de flesta av gärningspersonerna vid hot och trakasserier är män. Under perioden 2012–2015 är den beskrivna gärningspersonen en man i 92 procent av de hothändelser som drabbat män och i 82 procent av de hothändelser som drabbat kvinnor. När det gäller trakasserier uppger 71 procent av de män och 81 procent av de kvinnor som utsatts att gärningspersonen är en man.

Endast en liten andel av alla hot och ofredanden anmäls till polisen. Eftersom den officiella kriminalstatistiken över misstänkta personer endast omfattar misstänkta personer i samband med anmälda brott, ger statistiken ingen representativ bild över samtliga gärningspersoner. Antalet personer som registrerats som misstänkta för olaga hot ökade mer eller mindre konstant åren 2000–2010, med sammanlagt 64 procent, för att därefter minska med 22 procent fram till 2015.

För alla tre brottstyperna är en stor majoritet av de misstänkta personerna män. Procentuellt sett ökade dock antalet kvinnor som blivit registrerade som misstänkta för såväl olaga hot som hot mot tjänsteman i betydligt snabbare takt än männen åren 2005 till 2010. Efter 2010 vände dock den uppåtgående kurvan, för både männen och kvinnorna. Utvecklingen för antalet kvinnor och män misstänkta för ofredande följer ett liknande mönster, med en uppgång mellan 2005 och 2010, för att därefter minska fram till 2015.

Statistik över personer misstänkta för olaga förföljelse finns för åren 2012–2015. Antalet personer ökade med 15 procent under

Figur 7. Antalet personer misstänkta för olaga hot, hot mot tjänsteman och ofredande uppdelat på den misstänkta könen, åren 2000–2015. Källa: Kriminalstatistiken.

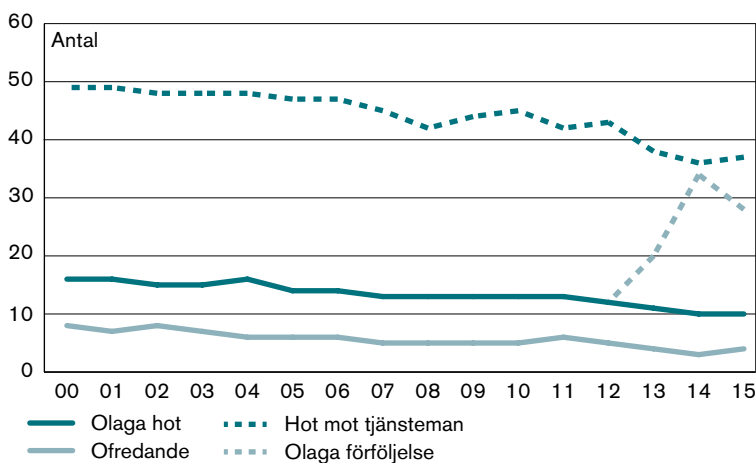
perioden, från 189 till 218 personer. Bland de misstänkta personerna är ungefär 80 procent män, en andel som har varit relativt konstant sedan 2012.

Hantering i rättsväsendet

Personuppklaringsprocenten har minskat under 2000-talet. Personuppklaringsprocenten för både olaga hot och ofredande har minskat sedan 2000. År 2015 var den 10 procent för olaga hot och 4 procent för ofredande. Motsvarande siffror 2000 var 16 respektive 8 procent. För hot mot tjänsteman är andelen brott som leder till en personuppklaring jämförelsevis hög. År 2000 klarades totalt 49 procent av de anmälda brotten upp, genom antingen strafföreläggande, åtalsunderlåtelse eller åtal. Denna andel har därefter minskat till 37 procent 2015. Att personuppklaringsprocenten minskar för de tre brottstyperna kan hänga samman med att antalet anmälda brott har ökat under 2000-talet.

För olaga förföljelse finns siffror på personuppklaringsprocenten för åren 2012–2015. Sedan brottet infördes har personuppklaringsprocenten ökat från 12 till 28 procent (figur 8). Som beskrivs tidigare har antalet anmälningar minskat successivt sedan straffbestämmelsen infördes, vilket kan ha påverkat utvecklingen. Den ökade personuppklaringsprocenten kan också bero på en större träffsäkerhet i de ärenden som rubriceras som olaga förföljelse.

Figur 8. Personupplklaringsprocenten för olaga hot, hot mot tjänsteman,⁹ olaga förföljelse och ofredande, åren 2000–2015. Källa: Kriminalstatistiken.

Nära hälften av ofredanden direktavskrivs

Statistiken över handlagda brott består av utredda brott och direktavskrivna brott. Andelen direktavskrivna brott 2015 är störst för ofredande (48 procent) och lägst för hot mot tjänsteman (7 procent). För olaga hot och olaga förföljelse är andelen direktavskrivna brott 17 procent. För de utredda brotten har någon lagförts i större utsträckning vid hot mot tjänsteman (44 procent) och olaga förföljelse (35 procent) än vid olaga hot (13 procent) och ofredande (8 procent).

Böter vanligaste påföljd vid olaga hot samt vid ofredande

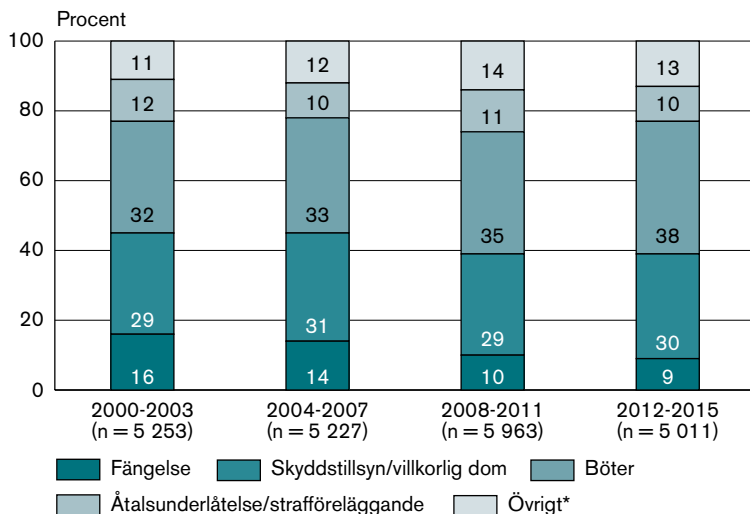
Som framgår av figur 9 och figur 10 är fängelsedomar ovanliga i de lagföringsbeslut som avser olaga hot som huvudbrott, och särskilt ovanliga i de lagföringsbeslut som avser ofredande. För olaga hot har det dessutom skett en successiv minskning av andelen fängelsedomar sedan perioden 2000–2003. För samtliga perioder har omkring 30 procent av de lagföringsbeslut som avser olaga hot skett genom en fällande dom med antingen skyddstillsyn eller en villkorlig dom som påföljd. Andelen som har lagförts genom en fällande dom som gett böter har ökat gradvis mellan varje period, och uppgår under den senaste perioden till 38 procent.

Bland de lagföringsbeslut som avser ofredande som huvudbrott har en majoritet skett genom en fällande dom som gett ett bötesstraff. Dock har denna andel minskat från första perioden till den

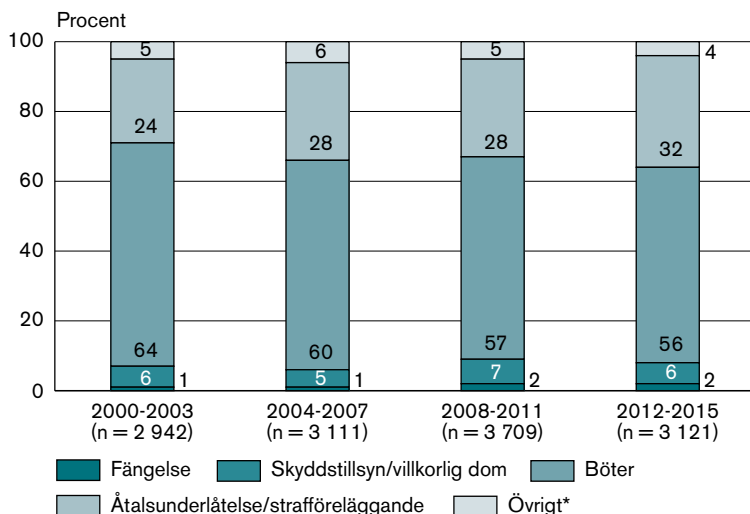
⁹ I personupplklaringsprocenten för hot mot tjänsteman ingår även brott mot brottbalkens bestämmelse om förgripelse mot tjänsteman (17 kap. 2 § BrB).

senaste. Andelen åtalsunderlåtelse eller strafförelägganden har istället ökat.

Figur 9. Andelen lagföringar för olaga hot (som huvudbrott) i form av åtalsunderlåtelse, strafförelägganden eller domar (efter huvudpåföljd), åren 2000-2015, kategoriserad. Procent. Källa: Kriminalstatistiken. *I kategorin *övrigt* ingår främst domar med påföljderna ungdomsvård, ungdomstjänst eller rättspsykiatrisk vård.

Figur 10. Andelen lagföringar för ofredande (som huvudbrott) i form av åtalsunderlåtelse, strafförelägganden eller domar (efter huvudpåföljd), åren 2000-2015, kategoriserad. Procent. Källa: Kriminalstatistiken. *I kategorin *övrigt* ingår främst domar med påföljderna ungdomsvård, ungdomstjänst eller rättspsykiatrisk vård.

Fängelse vanligt vid olaga förföljelse

Den vanligaste påföljden i lagföringsbeslut med olaga förföljelse som huvudbrott är fängelse. Under perioden 2012–2015 var 45 procent av lagföringsbesluten en fängelsedom. Under samma period gällde 36 procent av lagföringsbesluten skyddstillsyn/villkorlig dom och endast 3 procent åtalsunderlåtelse/strafföreläggande. Andelen lagföringsbeslut som hamnade inom kategorin övrigt var 16 procent. För olaga förföljelse utgörs gruppen övrigt i huvudsak av domar med påföljden rättspsykiatrisk vård.

Brottsförebyggande åtgärder och strategier

Hot och trakasserier förekommer i många olika sammanhang, med olika motiv, och i olika typer av relationer mellan den som utsätter och den som utsätts. Ett förebyggande arbete mot hot och trakasserier kan därför ske på flera olika plan och i många olika former. Det kan handla om arbetsmiljöföreskrifter, stödlinjetelefoner för utsatta och antimobbingsprogram i skolan. Det kan också handla om åtgärder med förväntad allmänpreventiv effekt, såsom kriminalpolitiska initiativ för att förbättra det straffrättsliga skyddet vid olika former av hot och trakasserier.

Tidigare satsningar har till exempel gjorts genom införande av bestämmelsen om olaga förföljelse, som syftar till att fånga upp fall av upprepad brottslighet där trakasserier inte är tillräckligt allvarliga för att rubriceras som ett fridskränkingsbrott, eller fall som avser upprepade trakasserier där personerna inte har eller har haft ett närstående förhållande, vilket är en förutsättning för fridskränkingsbrotten. Förändringar har även gjorts i kontaktförbudslagstiftningen i syfte att ”stärka förbudets brottsförebyggande funktion och förbättra det skydd som förbudet har som avsikt att ge” (prop. 2010/11:45; för en utvärdering av ändringarna i lagen, se Brå 2015b).

Nedan beskrivs satsningar som har gjorts gällande hot och trakasserier mot tjänstemän och förtroendevalda, åtgärder mot mobbing i skolan samt den genomförda översynen av straffbestämmelserna för hot och ofredanden via nätet.

Otillåten påverkan mot förtroendevalda och myndighetspersoner

Det har skett flera satsningar för att uppmärksamma och arbeta förebyggande avseende hot och trakasserier mot förtroendevalda och tjänstemän. Ett exempel är Arbetsmiljöverkets nya föreskrifter om organisatorisk och social arbetsmiljö (AFS 2015), som trädde i kraft den 31 mars 2016. Föreskrifterna konkretiserar arbetsmiljö-

lagen och preciserar vilka faktorer som ingår i det systematiska arbetsmiljöarbete som alla arbetsgivare är skyldiga att bedriva, till exempel att regelbundet undersöka och bedöma vilka risker som kan förekomma i verksamheten, samt vidta åtgärder mot dessa.

Brottsförebyggande rådet har sedan 2005 publicerat en rad rapporter om olika former av otillåten påverkan mot myndighetspersoner (se t.ex. Brå 2005, Brå 2009a, Brå 2016a). Brå undersöker därtill fortlöpande förtroendevaldas utsatthet för hot och våld (se t.ex. Brå 2015c). Det finns även en kunskapssammanställning om situationen för yrkesgrupper vars arbete kan sägas vara av särskild betydelse för det demokratiska samhället (Brå 2015d). Brå har också tagit fram en särskild handbok med fokus på vad myndigheterna gjort och kan göra för att förebygga och hantera otillåten påverkan (Brå 2009b). Denna handbok kommer att uppdateras och publiceras under 2017.

Arbete mot mobbning

De senaste tio åren har ett antal åtgärder vidtagits för att förebygga hot och trakasserier i skolan, bland annat genom lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever, som trädde i kraft 2006. Av förarbetena framgår att ”annan kränkande behandling” avser bland annat mobbning (prop. 2005/06:38 s. 20f.). Tre år senare ersattes lagen av diskrimineringslagen (2008:567) samt av skollag (2010:800), kap. 6 om kränkande behandling.

År 2006 inrättades barn- och elevombudet (BEO). BEO finns på Skolinspektionen och har till uppgift att övervaka skollagens kapitel om kränkande behandling. BEO informerar om och ger råd om hur skollagens krav på nolltolerans mot kränkningar i skolan ska användas. BEO utreder även inkomna ärenden och företräder elever i domstol i de fall det finns förutsättningar att kräva skadestånd från den som driver skolan. Förutom att skadeståndet ska vara en kompensation till den utsatta, syftar det till att sätta press på skolan att arbeta förebyggande.

Förebyggande arbete mot mobbning kan ske på många olika sätt. Idag finns ett stort antal olika anti-mobbingsprogram, och forskningen visar att dessa kan vara effektiva instrument för att minska mobbning (Brå 2009c, Brå 2013). Viktiga komponenter för ett framgångsrikt arbete är, enligt Skolverkets utvärdering, systematik i arbetet och en ”hela skolan-ansats”. Utvärderingen visar även att det är viktigt att ha en genusaspekt i antimobbingsarbetet, eftersom det är skillnad på vilka insatser som hjälper flickor och vilka som hjälper pojkar (Skolverket 2011).

Det ökande användandet av så kallade smarta telefoner och internetanvändningen har inneburit nya dimensioner för arbetet mot mobbning. Forskning har visat på en betydande överlappning mellan mobbning utanför nätet och nätmobbning (t.ex. Li 2007, Langos 2012, Kowalski m.fl. 2012, Brå 2015e). År 2015 redovisade Brå på regeringens uppdrag en kartläggning av polisanmälda hot och kränkningar via internet (Brå 2015e). Samma år tilldelades Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) ett uppdrag på området. Inom ramen för uppdraget presenterades en forskningsrapport om svenska ungdomars normer och attityder (Svensson och Dahlstrand 2014). MUCF utarbetade och uppdaterade även metodmaterial riktat till elever och lärare. Mycket av det arbete som pågår mot nätmobbning handlar om ökad kunskap. Bland elever handlar det om hur man får kommunicera på nätet. Bland vuxna om vad som sker på nätet, och hur man som vuxen bör hantera och förhålla sig till det (t.ex. Friends 2016).

Förslag på utvidgning av straffbestämmelserna gällande hot och ofredanden via nätet

I en utredning om integritet och straffskydd (SOU 2016:7) konstaterades att nya möjligheter till elektronisk kommunikation ökar risken för brott mot den personliga integriteten. Utredningen föreslår därför en helt ny straffbestämmelse om olaga integritetsintrång. Olaga integritetsintrång ska gälla den som gör intrång i någon annans privatliv, till exempel genom att sprida bilder eller andra uppgifter om personens sexualliv eller hälsotillstånd. Utredningen föreslår även en utvidgad tillämpning av olaga hot genom ett tillägg om att bestämmelsen även avser hot om brott mot den enskildes frihet och frid. Förslaget innebär därmed att det kan vara straffbart att hota med att utsätta någon för olaga integritetsintrång. Utredningen föreslår även att straffbestämmelsen om olaga förföljelse ska utvidgas till att omfatta gärningar som utgör olaga integritetsintrång. Utredningen gör också bedömningen att bestämmelsen om ofredande bör moderniseras för att tydligt omfatta hänsynslösa beteenden relaterat till hur människor kommunicerar och närmar sig varandra idag.

Referenser

Arbetsmiljöverket (2015). *Organisatorisk och social arbetsmiljö*. Arbetsmiljöverkets författningssamling, AFS 2015:4. Stockholm: Arbetsmiljöverket.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2005). *Otillåten påverkan riktad mot myndighetspersoner. Från trakasserier, hot och våld till amorös infiltration*. Rapport 2005:18. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2009a). *Otillåten påverkan mot åklagare och domare*. Rapport 2009:13. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2009b). *Motverka otillåten påverkan. En handbok för myndigheter om att förebygga trakasserier, hot, våld och korruption*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförbyggande rådet, Brå (2009c). *Effekter av anti-mobbningsprogram – vad säger forskningen?* Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2010). *Skolundersökningen om brott 1995–2008. Teknisk rapport*. Rapport 2010:7. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2013). *Upprepad utsatthet. Vissa drabbas oftare än andra*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2015a). *Olaga förföljelse. Tillämpningen av den nya straffbestämmelsen*. Rapport 2015:2. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2015b). *Kontaktförbud. En utvärdering av ändringarna i lagen 2011*. Rapport 2015:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2015c). *Politikernas trygghetsundersökning 2015*. Rapport 2015:23. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2015d). *Hot och våld. Om utsatthet i yrkesgrupper som är viktiga i det demokratiska samhället*. Rapport 2015:12. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2015e). *Polisanmälda hot och kränkningar mot enskilda personer via internet*. Rapport 2015:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2016a). *Otillåten påverkan mot myndighetspersoner. En uppföljning*. Rapport 2016:13. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

- Brottsförebyggande rådet, Brå (2016b). *Skolundersökningen om brott 2015*. Rapport 2016:21. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2016c). *Skolundersökningen om brott 2015. Teknisk rapport*. Rapport 2016:22. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Dir. 2014:74. *Ett modernt och starkt straffrättsligt skydd för den personliga integriteten*. Stockholm: Justitiedepartementet.
- Friends (2016). *Friends nätrapport 2016*. Stockholm: Friends.
- Jareborg, N. (1984). *Brotten I – Grundbegrepp: Brotten mot person*. Stockholm: Norstedts.
- Kowalski, R. m.fl. (2014). "Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth". I: *Psychological Bulletin* 140, s. 1073–1137.
- Langos, C. (2012). "Cyberbullying: The challenge to define". I: *Cyberpsychology, behavior and social networking* 15, s. 285–289.
- Li, Q. (2007). "New bottle but old wine: a research of cyberbullying in schools". I: *Computers in Human Behavior* 23, s. 1777–1791.
- Prop. 1992/93:141. Om ändring i brottsbalken m.m.
- Prop. 2005/06:38. Trygghet, respekt och ansvar – om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever.
- Prop. 2010/11:45. Förbättrat skydd mot stalking.
- Skolverket (2011). *Utvärdering av metoder mot mobbning*. Stockholm: Skolverket.
- SOU (2011). *Fridskränkningarna och egenmäktighet med barn*. Betänkande av Fridskränkningutredningen. SOU 2011:85. Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- SOU (2016). *Integritet och straffskydd*. Betänkande av Utredningen om ett modernt och starkt straffrättsligt skydd för den personliga integriteten. SOU 2016:7. Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- Svensson, M. och Dahlstrand, K. (2014). *Nätkränkningar. Svenska ungdomars normer och beteenden*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.